

внеклассное время в старших классах специальной школы

В статье рассматриваются вопросы правового воспитания учащихся с нарушением умственного развития во внеурочное время. На основе анализа общей и специальной психолого-педагогической и методической литературы раскрывается актуальность проблемы правового воспитания учащихся для педагогической теории и практики. Определено значение правового воспитания как фактора полноценного функционирования учащихся с интеллектуальной недостаточностью в социуме, их социальной адаптации в окружающей среде и общественно-гражданской жизни. Выявлены особенности реализации правового воспитания в практике работы специальных общеобразовательных школ-интернатов, раскрыты формы и методы формирования у учащихся с нарушением умственного развития морально-правового сознания и соответствующего социального поведения во внеклассной воспитательной деятельности. Рассмотрены основные направления организации правовоспитательной работы со старшеклассниками во внеурочное время в условиях специального учебного учреждения интернатного типа.

Ключевые слова: правовое воспитание, специальная школа-интернат, учащиеся с нарушением умственного развития, внеклассная работа.

Odynchenko L. K. Basic directions of organizing the law-education work in the extra-curricular activities of senior grades in special schools

The article enlightens the problem of law-education work with intellectually backward teenagers in the out-of-class activities. The actuality of the problem of law-education of this category of pupils for the pedagogical theory and practice was established on the basis of thorough analysis of general and special psycho-pedagogical and methodical literature. The importance of law education as one of the factors of providing for the full-value functioning of pupils with intellectual backwardness in socium, their social adaptation in the surrounding world and public social life, was defined. The peculiarities of realizing the rules of law education in the practical work of special general-education boarding schools were specified, forms and methods of forming the law-moral consciousness and proper social behavior of intellectually backward pupils in their out-of-class activities were revealed. The main directions in organizing the law-education work with the intellectually backward teenagers in their out-of-class activities under the conditions of boarding - type educational establishment were outlined, too.

Key words: law education, special boarding-school, pupils with mental disabilities, out-of-class activities.

Стаття надійшла до редакції 10.03.2017 р.

Статтю прийнято до друку 16.03.2017 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Дмитрієва І.В.

УДК 376.056.364:37.016:[003-028.31]

Олефір О.І.

АЛГОРИТМ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ МОВЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ТЯЖКИМИ МОВЛЕННЄВИМИ ВАДАМИ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

У статті обґрунтовано значення уроків читання у формуванні лексичної складової мовлення у молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення. З'ясовано ступінь розробки досліджуваної проблеми у загальній та спеціальній психолого-педагогічній літературі. Визначено завдання, етапи, принципи та напрямки формування лексичної складової, представлено алгоритм лексичної роботи на уроках читання.

Ключові слова: тяжкі мовленнєві порушення, урок читання, лексична складова мовлення, корекція.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку теорії й практики спеціальної педагогіки і психології, нейропсихології, логопедії, нейролінгвістики характеризується об'єднанням наукових пошуків і зусиль, посиленою увагою до поглибленого вивчення особливостей загального, психічного й мовленнєвого розвитку дітей із психофізичними вадами з метою забезпечення індивідуального напряму розвитку кожної дитини з урахуванням її психофізичних особливостей, можливостей, здібностей, інтересів тощо (В.Григоренко, В.Бондар, І.Бех, С.Конопляста, С.Миронова, В.Синьов, Є.Синьова, В.Тарасун, Л.Фомічова, М.Шеремет). Однією з категорій дітей із особливостями психофізичного розвитку є діти із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ).

Мовлення цих дітей характеризується бідністю лексичного запасу, переважанням пасивної лексики над активною, зв'язні висловлювання відзначаються порушеннями зв'язку слів у реченнях, переважанням простих непоширених речень, неадекватним вживанням слів та значною кількістю

граматичних і синтаксичних помилок. Діти не можуть аргументовано розкрити тему висловлювання, визначити його основну думку, не дотримуються логіки викладу. Будуючи зв'язне висловлювання, часто відходять від теми, роблять різноманітні привнесення, які не стосуються змісту висловлювання. Недоліки лексичної складової мовлення у дітей із ТПМ перешкоджають їх повноцінному спілкуванню з оточуючими, викликає в них труднощі в опануванні міцних і ґрунтовних знань як з предметів мовного циклу, так і інших навчальних предметів. Оволодіння лексичною складовою мовлення викликає в учнів із ТПМ значні труднощі, оскільки саме по собі слово – базова лексична одиниця – складне, різнопланове явище, універсальне за характером і унікальне за об'ємом виконуваних у мовленні функцій. З науково-теоретичної точки зору, в ньому „перехрещуються різноманітні лінгвістичні інтереси: фонетичні, морфологічні, лексикологічні, синтаксичні, соціоетнографічні, не кажучи вже про слово як об'єкт логіки, психології, філософії...” (О.Зикеев).

Робота над збагаченням, удосконаленням та розвитком лексичної складової відбувається в процесі всієї навчально-виховної роботи, під час засвоєння знань з усіх навчальних предметів. Основна мета корекційної роботи над збагаченням лексичного запасу учнів із порушеннями мовленнєвого розвитку – навчити дітей користуватися засвоєною лексикою під час побудови власних висловлювань.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз та узагальнення наукових досліджень із проблеми вивчення порушень мовлення у молодших школярів із ТПМ свідчить про особливу значущість питання формування лексичної складової мовлення у дітей із ТПМ у рамках вивчення рідної мови. Саме тому в програмі вивчення рідної мови вагоме місце відводиться роботі над словом з огляду на ту важливу роль, яку відіграє лексика в комунікативно спрямованому оволодінні мовою. Лексична робота в початковій школі – це спеціально організований процес, який значною мірою реалізується на уроках читання, має велике загальноосвітнє та практичне значення. Вміла її організація сприяє розширенню, поглибленню, уточненню та активізації словникового запасу, формуванню уявлень про лексичні явища та навичок користування ними (І.Глущенко, О.Зикеев, Р.Лалаєва, О.Ревуцька, Н.Серебрякова, Л.Спірова, В.Тищенко, Н.Трауготт, І.Холодар).

Основна увага науковців зосереджена переважно на вивченні та формуванні лексичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку із ТПМ в умовах спеціально організованого корекційного навчання на логопедичних заняттях. На сьогодні залишається недостатньо вивченим питання організації та змісту корекційної логопедичної роботи з формування лексичної складової мовлення у молодших школярів із ТПМ на уроках предметів мовного циклу. Зокрема, не з'ясованим залишається питання організації лексичної роботи з молодшими школярами із ТПМ на уроках читання.

Вищезазначене спонукало до аналізу програм навчання дітей із ТПМ, який засвідчив, що метою читання як навчального предмету в початкових класах спеціальної школи для дітей з ТПМ є формування в учнів навичок читання як першооснови читацької культури, емоційно-оцінного ставлення до змісту прочитаного, формування особистості дитини, корекції особливостей її розвитку засобами художнього слова. Водночас читання є унікальним засобом опанування інших навчальних предметів і пізнання навколишньої дійсності. Читання, як навчальний предмет, є невід'ємною складовою освітньої галузі «Мова і література» і має на меті підготовку учнів молодших класів до самостійного опанування знань з різних шкільних предметів шляхом отримання інформації з літературних джерел під час навчання у середніх і старших класах.

Метою статті є здійснення аналізу та синтезу методичної та психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження з метою обґрунтування завдань, напрямків, етапів, алгоритму здійснення лексичної роботи з молодшими школярами з тяжкими порушеннями мовлення.

Виклад матеріалу дослідження. Лексична робота займає вагоме місце на уроках читання та передбачає накопичення в пам'яті учнів значної кількості слів з усвідомленням усіх відтінків їх значення та експресивного забарвлення та формування вміння активно користуватися власним словниковим запасом (тобто швидко і точно добирати слова для побудови речень і текстів).

Вона спрямовується на збагачення активного словника учнів, на розвиток словотворчих навичок, уміння бачити в тексті художні засоби та використовувати їх у своєму мовленні, на пропедевтичну й узагальнену роботу щодо знань з граматики.

Синтезом успішної реалізації вчителем усіх завдань предмету «Читання» є сформованість у

випускників початкової школи засобами класного і позакласного читання стійкої мотивації до читання, вміння використовувати слова різного значення, розуміти та пояснювати пряме та переносне значення слів, епітети, порівняння, метафори.

Аналіз методичної літератури стосовно змісту та організації лексичної роботи на уроках читання засвідчив, що лексична робота на уроках читання передбачає вирішення таких завдань:

1. Збагачення активного словника дітей шляхом засвоєння значень нових слів і нових значень знайомих слів, що раніше були не відомі учням.
2. Уточнення їхнього словника, поглиблення розуміння значення вже знайомих учням слів, з'ясування відтінків значення синонімів, антонімів, багатозначних слів.
3. Активізація словника, тобто використання якомога більшої кількості слів у мовленні кожного учня, введення слів у речення, засвоєння сполучуваності слів з іншими словами, використання їх у конкретному тексті.
4. Лексико-семантична корекція словникового запасу, що передбачає вилучення нелітературних слів, що вживаються іноді молодшими школярами, виправлення помилок у наголошуванні, вимові слів, розумінні та правильному вживанні різних значень слів.

Ці завдання реалізуються в початкових класах на уроках рідної мови та читання, взаємодіють та доповнюють один одне залежно від мовленнєвих можливостей дітей.

Аналіз існуючої програми з читання для дітей із тяжкими мовленнєвими вадами, дав змогу виявити, що у початковій школі склалася така **поетанність процесу вивчення лексики**:

1. пропедевтичний (підготовчий) етап – 1-2 класи;
2. спеціальний етап – 3 клас;
3. аспектний етап (етап удосконалення лексикологічних умінь) – 4 клас.

На пропедевтичному етапі учні практично ознайомлюються зі словом, набувають досвіду оперування лексичними одиницями: виділенням їх із мовленнєвого потоку, протиставленням слова реалії, спостереження за окремими (найдоступнішими) лексичними явищами.

Спеціальний етап має на меті сформулювати у дітей важливі лексикологічні поняття, виробити навчально-мовні лексикологічні вміння, передбачені програмою, а також сформулювати навички практичного вживання слів у власному мовленні.

На завершальному (аспектному) етапі закріплюються знання з лексикології, удосконалюються практичні уміння та навички [2].

Відбір змісту лексикологічного матеріалу органічно впливає із завдань уроку та здійснюється з урахуванням частотно-мовленнєвого принципу. Це означає, що до чинної програми з читання включено найбільш значущі для розуміння лексичної системи рідної мови та для мовленнєвої практики молодших школярів поняття. Передусім учні засвоюють знання про ті лексичні явища (синонімію, антонімію, багатозначність), які мають місце у більшості функціональних стилів (художньому, розмовному, науковому, діловому). Саме ці групи слів мають свідомо вживати молодші школярі із ТПМ під час побудови власних висловлювань різних стилів, типів та жанрів.

О. Зикеев виділяє наступні рівні роботи над лексичною основою мовленнєвої діяльності учнів початкових класів із мовленнєвими порушеннями:

- 1) формування словникового запасу;
- 2) лексико-семантична корекція словникового запасу;
- 3) уточнення словникового запасу;
- 4) розширення словникового запасу;
- 5) активізація словникового запасу.

Ці рівні роботи над словом, що реалізуються в початкових класах на практичній основі, взаємодіють та доповнюють один одного залежно від мовленнєвих можливостей дітей.

Робота над лексикою в початковій школі для дітей із ТПМ на уроках читання та рідної мови проводиться в двох аспектах. З одного боку, відповідно до спеціальної шкільної програми подаються наукові відомості з лексикології. Учні знайомляться зі словом та його значенням, з багатозначністю слів, прямим і переносним значенням, омонімами, синонімами, антонімами. Вони також одержують поняття про склад української лексики з погляду її походження і розвитку (запозичені слова, застарілі слова,

неологізми), про використання слова в різних сферах застосування мови (загальнонавчальні слова, діалектизми, професіоналізми). З другого боку, на основі певного кола наукових знань з лексикології здійснюється систематична і цілеспрямована робота над збагаченням словникового запасу учнів і виробленням навичок свідомого, вмілого користування словом.

Враховуючи особливості лексичної складової мовленнєвої діяльності учнів 2-3 класів із ТПМ, було визначено **основні вимоги до змісту корекційного навчання (лексична ланка) на уроках читання при роботі з текстами різних жанрів:**

1. Основна увага в корекційній роботі спрямовується на формування розуміння семантики слів, ужитих в прямому, абстрактному та переносному значеннях, шляхом пояснення їх значень, а також уміння використовувати їх відповідно до мовленнєвої ситуації в процесі ознайомлення зі змістом творів.

2. Лексичному розвитку сприяє робота з формування вміння оперувати лексичними явищами (синонімії, антонімії, полісемії), що впливає на ефективність роботи з текстами різних жанрів, представлених в „Читанках” (вміння розуміти головну думку, мораль, висловлювати власну думку до подій, героїв, що зображені в текстах).

3. Провідною ідеєю уроків читання є збагачення не стільки кількісного, скільки якісного лексичного запасу. Цьому сприяє створення різноманітних комунікативних ситуацій, розробка та використання завдань та вправ, спрямованих на розвиток мовленнєвої активності учнів.

Під час впровадження лексичної роботи на уроках читання необхідно спиратися на програмові вимоги щодо формування лексичних знань, умінь та навичок в учнів 2-3 класів, а саме:

учні 2 класу повинні: **розрізняти** слова, що називають предмети, ознаки, дії; **добирати** самостійно 4-6 слів, які відповідають на різні питання (**хто? що? який? яка? яке? які? що робить? що роблять?** та ін.); **розподіляти** ряд слів на 2 групи за смисловою ознакою; доповнює кожну групу 3 словами; **доповнювати** речення одним-двома словами за змістом; **розпізнавати** слова, близькі і протилежні за значенням; **виявляти** в ряду слів ті, що є близькими або протилежними за значенням; **розподіляти** слова на групи за значенням та питаннями (за частинами мови); **розрізняти** іменники, які відповідають на питання **хто?** і **що?** **змінювати** (за зразком) іменники за числами (*один — багато*); **впізнавати** слова, які відповідають на питання **який? яка? яке? які?**, окремо та в реченнях, у тексті; **правильно ставити** питання до прикметників різного роду й числа; **знаходити** серед прикметників слова з подібним і протилежним значенням; **добирати** такі слова з допомогою вчителя та самостійно; **утворювати** словосполучення іменників із прикметниками; **добирати** до відомого предмета відповідні ознаки; **впізнавати** слова-назви дій самостійно або з допомогою вчителя; **ставити** до них питання; **виявляти і добирати** синоніми й антоніми (**без уживання термінів**) зі значенням дії; **впізнавати** в реченні, тексті службові слова, пише їх окремо від інших слів; **пов'язувати** між собою слова, частини складного речення за допомогою службових слів; **впізнавати** в реченні, тексті загальнонавчальні прийменники, використовує їх у мовленні;

учні 3 класу повинні: **виявляти** в тексті слова із прямим та переносним значенням, багатозначні слова, найуживаніші омоніми (омофони — *коса* (дівчини і знаряддя праці); омоформи — *моя мати — мати книжку*; омографи (*книжки і книжки*) — практично, у процесі навчальної роботи, без уживання термінів; **добирати** синоніми й антоніми до загальнонавчальних слів; **використовувати** їх в усному і писемному мовленні (навчальних творчих роботах); **пояснювати і вживати** у власному мовленні опрацьовані за підручниками фразеологізми, зокрема, прислів'я; **пояснювати** значення слів, опрацьованих у попередній навчальній діяльності; **користуватися** прийомами тлумачення слів (добір синонімів, опора на морфемну будову тощо) та тлумачним словником; **добирати** слова для точного вираження думки в усному і писемному мовленні; **виявляти** у навчальних текстах, у мовленні товаришів по класу, у власному мовленні хибні, примітивні слова; **замінювати** їх літературними, нормативними.

Плануючи лексичну роботу з учнями із ТПМ на уроках читання слід дотримуватися наступних **принципів:**

1. Психофізіологічного: врахування структури дефекту, використання в якості опори для навчання компенсаторних можливостей та структури мовленнєвої діяльності.

2. Психолого-педагогічних: наочності, доступності, послідовності, систематичності, індивідуального

підходу, корекційної спрямованості навчання та виховання.

За для підвищення ефективності корекційного навчання учнів визначеної категорії враховується вік, рівень інтелектуального розвитку та здатність учнів до засвоєння знань, умінь і навичок. Під час корекційного навчання поєднуються матеріали спостереження і власного досвіду школярів із дидактичними вправами, які допомагають учневі зрозуміти семантичний зміст слів зі всіма відтінками його значень та підготували до правильного їх використання у побудові власного висловлювання.

На підставі аналізу науково-методичної літератури нами було розроблено **алгоритм дій** лексичної роботи на уроках читання, дотримання якого сприяє уточненню і розширенню лексичної складової мовлення молодших школярів із ТПМ.

Розкриємо його зміст.

I. **Привертання уваги до лексичного значення слів** передбачає:

- виявлення незнайомих слів і висловів;
- уточнення відтінків значень окремих слів і висловів;
- виявлення слів, ужитих у переносному значенні;
- знаходження слів синонімів та антонімів, з'ясування їх смислових відтінків;
- аналіз зображувальних засобів мови художнього тексту.

II. **Розкриття семантики слів та висловів** відбувається шляхом використання різних прийомів: показ предмета чи дії, позначених новим для дитини словом, демонстрація малюнка, ілюстрації, слайдів із зображенням предметів, назви яких є новими для дитини, добір синонімів, антонімів, введення нових слів у контекст.

III. **Формування уміння практичного використання слова у різних контекстах** передбачає виконання лексичних вправ та завдань на добір слів із певним значенням (наприклад, з поданого синонімічного ряду відібрати потрібні за змістом речення іменники; вибрати з тексту прикметники для опису предметів, для характеристики людини, опису її зовнішності, настрою, свого ставлення до події, до товариша тощо).

IV. **Формування вміння використовувати засвоєну лексику у зв'язному мовленні під час роботи над змістом художніх творів** шляхом введення засвоєної лексики у речення чи тексти (складання речень за опорними словами, заміна слів у реченнях відповідними синонімами чи антонімами тощо).

Відповідно до алгоритму лексико-семантичної роботи на уроках читання збагачення, уточнення та активізація лексичного запасу здійснювалась за такими напрямками:

- 1) розуміння та використання молодшими школярами з ТПМ різних значень слів (узагальнюючого, абстрактного, прямого та переносного) та лексико-семантичних явищ;
- 2) засвоєння лексичних та лексико-стилістичних засобів та прийомів вираження змісту художніх творів;
- 3) формування на цій основі лексичної системності та організації семантичних полів (на матеріалі змісту художніх творів).

Окреслені напрямки та етапи формування лексичної складової в учнів із ТПМ на уроках читання покладено в основу розробки методики формування лексичної складової в учнів із ТПМ в процесі вивчення художніх творів різних жанрів.

Розроблений **алгоритм** лексичної роботи співвідноситься з поетапністю вивчення змісту художніх творів.

Перша дія розробленого алгоритму лексичної роботи відпрацьовується на підготовчому етапі роботи з текстом і передбачає виявлення вчителем у тексті незнайомих слів і висловів, уточнення їхніх значень. Привертається увага учнів до слів, ужитих у переносному значенні, синонімів, антонімів, зображувальних засобів мови художнього тексту. Діти вправляються у читанні цих слів, учитель при цьому слідує за правильністю та способом читання.

Друга дія алгоритму відпрацьовується на етапі первинного синтезу та аналізу змісту твору. Окрема увага звертається на лексико-семантичні явища полісемії, антонімії та синонімії, з'ясовувалися смислові відтінки цих слів.

На етапі аналізу художнього твору та вторинного синтезу учням пропонується виконання різних видів конструктивних синтетичних лексичних вправ та завдань, правильне виконання яких забезпечувало оволодіння учнями наступними діями алгоритму. Учням, які відчували труднощі у складанні словосполучень та

речень із заданою лексикою, надаються зразки виконання завдання. Широко використовуються допоміжні прийоми (опорні словосполучення, схеми).

Четверта дія алгоритму відбувалась на етапі вторинного синтезу і полягає у відпрацюванні вміння використовувати засвоєну лексику у зв'язних висловлюваннях.

Формування основних компонентів лексичної складової мовлення та закріплення лексичних умінь відбувається шляхом виконання учнями різних за складністю, характером та змістом лексичних вправ: від репродуктивних (спостереження за вживанням і значенням слів у готових реченнях та текстах) – до синтетичних конструктивних (складання речень із поданими чи підібраними словами з різним значенням, закінчення речень, добір синонімів, антонімів, вставлення їх в речення замість крапок) та творчих (самостійне складання словосполучень, тематичних ланцюжків, речень, текстів за опорними словами) при вивченні творів різних жанрів.

Диференційований підхід щодо організації лексичної роботи у класах для дітей із ТПМ здійснювався відповідно до індивідуальних мовленнєвих можливостей кожного учня залежно від складності мовленнєвого порушення. Для учнів 2 класу пропонувалися переважно *вправи репродуктивного характеру*. На початковому етапі експериментального навчання діти виконували завдання за вказівками вчителя з опорою на зразок (за допомогою демонстрації правильної відповіді, письмового роз'яснення).

Використання вправ спрямовувалося на усвідомлення змісту прочитаного та відпрацювання технічної сторони читання. Поступово вводились конструктивні синтетичні вправи.

Для учнів 3 класу із достатнім рівнем мовленнєвого розвитку поруч із репродуктивними широко використовувалися *конструктивні та творчі вправи*.

Систематичне виконання лексичних вправ надало можливість поступово нарощувати накопичені кожним учнем лексичні вміння.

Пропоновані лексичні вправи спрямовані на розширення і збагачення словникового запасу учнів із ТПМ, а головне – на вироблення в них умінь обирати зі свого словникового запасу ті слова, які найкраще відповідають змісту висловлювання – усного чи писемного.

Результативними прийомами лексичної роботи на уроках читання є: постановка запитань до прочитаної частини самими учнями, відповіді на запитання своїми словами, словесне малювання. Закріпленню лексичних умінь сприяли різні види та прийоми читання: мовчазне, читання в особах, комбіноване. Ефективними видами лексичної роботи на уроках читання є бесіди, спрямовані на з'ясування змісту прочитаного та розкриття семантики слів; перечитування слів та уривків тексту; складання плану твору та характеристики героїв з опорою на наочність, опорні слова, схеми та вислови; перекази, ілюстрування. Розкриття семантики слів є ефективним завдяки використанню різних способів: показу, демонстрації предметів чи малюнків; використання контексту; найпростішого словотворчого аналізу; тлумачення слів.

Висновки і перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Робота над вивченням лексичного матеріалу в початкових класах має велике значення. Вагоме місце щодо його засвоєння відводиться урокам читання. Вивчення лексичного багатства розширює знання учнів про мову, ознайомлює з одиницею мови — словом, є головним джерелом збагачення словника учнів. Удосконалення словникового запасу розвиває увагу учнів із ТПМ до значення й уживання слів у власному мовленні, виховує потребу в доборі необхідного слова для точного висловлювання думки, розвиває чуття мови. Через інтерес до слова виховується інтерес до мови вцілому.

Подальше коло дослідження може бути спрямоване на вивчення методологічних основ організації лексичної роботи з дітьми молодшого шкільного віку з іншими порушеннями психофізичного розвитку.

Використана література:

1. Коваль Г. П. Дидактичні структури уроків читання, їх зміст та методичне забезпечення в початкових класах. Сучасні вимоги до уроків / Коваль Г. П., Деркач Н. І., Пасічник Я. А. та ін. – Рівне, 1997. – с.168.
2. Лалаева Р. И. Логопедическая работа в коррекционных классах : кн. для логопеда / Р. И. Лалаева. – М. : Владос, 1998. – 220 с.
3. Пархоменко Н. Методика роботи над словом, текстом на уроках читання / Н. Пархоменко // Початкова школа. – 1997. – № 7. – С. 44–48.

4. Програма для дітей з важкими розладами мови. Читання. 1–4 кл. (підготовчий), I відділення. – К. : Богдан, 2002. – с.178.
5. Програми загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Українська мова. 2–4 кл. – К. : Богдан, 2006. – с.165.

References:

1. Koval G. P. Didaktichni strukturi urokiv chitannya, yih zmist ta metodichne zabezpechennya v pochatkovih klasah. Suchasni vimogi do urokiv / Koval G. P., Derkach N. I., Pasichnik Ya. A. ta in. – Rivne, 1997. – s.168.
2. Lalaeva R. I. Logopedicheskaya rabota v korrektsionnyh klassah : kn. dlya logopeda / R. I. Lalaeva. – M. : Vlado, 1998. – 220 s.
3. Parhomenko N. Metodika roboti nad slovom, tekstem na urokah chitannya / N. Parhomenko // Pochatkova shkola. – 1997. – № 7. – S. 44–48.
4. Programa dlya ditey z vazhkimi rozladami movi. Chitannya. 1–4 kl. (pidgotovchiy), I viddilennya. – K. : Bogdan, 2002. – s.178.
5. Programi zagalnoosvitnih navchalnih zakladiv dlya ditey z tyazhkimi porushenniyami movlennya. Ukrayinska mova. 2–4 kl. – K. : Bogdan, 2006. – s.165.

Олефир О.И. Алгоритм формирования лексической составляющей речи у младших школьников с тяжелыми речевыми нарушениями на уроках чтения.

В статье обосновано значение уроков чтения в формировании лексической составляющей речи у младших школьников с тяжелыми нарушениями речи. Выяснено степень разработки исследуемой проблемы в общей и специальной психолого-педагогической литературе. Определены задачи, этапы, принципы и направления формирования лексической составляющей, представлен алгоритм лексической работы на уроках чтения.

Ключевые слова: тяжелые речевые нарушения, урок чтения, лексическая составляющая речи, коррекция.

Olefir O. I. The Algorithm for generating lexical part of speech for children with serious speech disorders in the reading lessons.

The article substantiates the importance of reading lessons in the formation of the lexical component of speech for children with serious speech disorders. Clarified the degree of development of the research problem in General and special psycho-pedagogical literature. Set objectives, stages, principles and directions of lexical component, the algorithm of lexical work on the reading lessons.

Keywords: severe speech disorders, lesson reading, the lexical component of speech correction.

Стаття надійшла до редакції 28.04.2017 р.

Статтю прийнято до друку 29.04.2017 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Махукова Н.Г.

УДК 373.2.091.2:796.035:[616.896-053.4]

Порядко М.І.

**ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ
З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З АУТИЗМОМ**

У статті розкрито поняття системи фізкультурно-оздоровчої роботи та особливості її застосування з дітьми дошкільного віку з аутистичним спектром порушень в дошкільному навчальному закладі та сім'ї. Описано зміст таких основних форм роботи, як ранкова гімнастика, заняття з фізичної культури, фізкультхвилинки і паузи, загартовуючі процедури та інше. Охарактеризовано етап прогностичного визначення можливостей дітей зі спектром аутистичних порушень та включення в нього дослідження особливостей стану організму дитини та її фізичного розвитку. Визначено основні завдання фізкультурно-оздоровчої роботи та особливості проведення і поєднання її з психолого-педагогічними особливостями дитини з аутистичним спектром порушень та включення в індивідуальну корекційну програму. Описано загальні психофізичні порушення притаманні дітям з аутистичним спектром порушень.

Ключові слова: система фізкультурно-оздоровчої роботи, діти дошкільного віку з аутистичним спектром порушень, корекційна робота.

На сучасному етапі розвитку корекційної педагогіки та психології питання навчання та виховання дітей дошкільного віку з аутистичним спектром порушень розкривали в своїх працях такі науковці, як В.І.Бондар, С. Ю. Конопляста, К. О. Островська, М. В. Рождественська, В. В. Тарасун, Д. І. Шульженко. Ними розроблені конкретні корекційні технології соціальної інтеграції та підтримки цих дітей в умовах